

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 21. 2. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 21. 2. 1997

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: A vy jste dneska přiložili mysl k něčemu naprosto aktuálnímu. Disident sedí ve vězení už poněkolikáté, píše své ženě, protože jinak nemůže. Píše jí a píše svému bratrovi, tam bylo možné psát jenom dvěma lidem. Tedy to je jediný způsob styku se světem. Předpokládá, že jeho dopisy budou kolovat. A protože nemá co dělat moc – on potom ve vězení už měl co dělat, ale zase přece jenom tam jistá vůle je. Nejlepší je vazba po té stránce pro intelektuály. Pro neintelektuály je to nejhorší, poněvadž nemají co dělat a neumějí se zabavit sami se sebou, kdežto intelektuálové si dovedou vyhrát sami se sebou. Samovazba je pro intelektuála velká výhoda, poněvadž mu do toho nekecají ty druhý, nechť s ním hrát šachy, neotravujou všelijakejma blbejma řečma. Člověk je sám se sebou, to je v nejlepší společnosti. Ale přece jenom tam i v tom vězení bylo trochu času, napsal těch dopisů požehnaně. A teď v tom osmdesátém devátém dopise přečtu vám, který vůbec to nesouvisí, nepíše to své ženě, to je jenom prostě adresát taková. Zdá se mi – a tam jsou ty poznatky pro ženu, ale ty potom nevyšly, poněvadž je to záležitost soukromá – a vycházejí jenom ty jeho úvahy. A z těch úvah v tomto dopise mám vyčteno několik málo věcí. Havel říká: „Zdá se mi, že život většiny lidí je jaksi rozkouskovaný do jednotlivých životních radostí, které v nich vyvolávají jakýsi elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti, respektive zajišťují, že otázku životního smyslu vůbec jako otázku nepociťují a sami sobě nekladou.“

Já nebudu hned komentovat široce, nejdřív to přečtu, ale musím několik poznámek vždycky k tomu přičíst, abyste si všimli toho, co pak budeme probírat. Tedy to, že ten život většiny lidí je rozkouskovaný, to vidí Havel, ale oni to nevědí. Oni naopak mají v podstatě elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti. A tento nereflektovaný pocit životní smysluplnosti je založen na těch malých kouscích, které jakoby smysluplné byly.

První a nejčastější příležitostí k položení této veledůležité otázky, totiž otázky životního smyslu, přináší podle mého názoru – ale ten jeho názor samozřejmě už byl předtím, teď se tváří jako teprve teď, že přichází s názorem, ale ten názor nám vnutil už předtím. Lidé jsou blbí, mají dojem životní smysluplnosti, ale ten je založen na takových malinkých drobounkých kouskách té smysluplnosti, ale oni si to neuvědomují. A teď tedy podle mého názoru první nebo nejčastější příležitostí k položení této veledůležité otázky – to znamená těch blbejch lidí, kteří si myslí nejdřív, že to je smysluplný a teprve pak si někdy kladou otázku, a co je příležitostí k vykládání otázky – je teprve a právě okamžik, kdy člověk poprvé *existenciálně* zakusí. Tam samozřejmě Havel, ale mnozí další i filosofové nejsou dost školení, takže říká, tam má být *existenciálně*. Té příležitosti takové, abych vás poučil tedy, jaký je rozdíl mezi slovem *existenciální* a *existenciální*.

V češtině většinou, samozřejmě my si můžeme dát jiná pravidla, ale protože to pochází od Heideggera a to je Němec, tak a čeština vždycky byla ovlivňována němčinou, nejenom myšlenkově, ale také slovně, napodobovali jsme Němce, poněvadž v lecčems byli napřed. I když ne vždy, ne všude a v některých, to jsem vám už mnohokrát říkal a budu to říkat, v tomto případě čeština šla svou cestou a někdy byla i napřed taky, jenomže dlouho to trvalo, co čeština byla takřka na vymření. Takže tam musíme... u Heideggera a existencionalistů respektive těch německých filosofů existence vůbec, i když u Jasperse terminologie je velmi rozostřená. U Jasperse najdete něco jiného než u Heideggera. Heidegger je spekulativní myslitel, ten potřebuje velkou přesnost pojmovou. A když z ní vypadne, tak to je proto, že si neví rady a že se vrací k obzoru Platóna, se vrací k mýtu nebo k mystice. A v tomto smyslu Heidegger je novopohan, *neopaganista*. Takže on například – všimněte si, minulost si tohle [nesrozumitelné] doufám, že si to ještě pamatujete – jak říkal: tak dlouho jsem se radostně [nesrozumitelné], tak dlouho, tak masivně, až žádný nový bůh. A Heidegger, starý Heidegger, v jednom z posledních svých projevů láme hůl nad evropskou civilizací a nad filosofií a tak dále a říká: „A z téhle šlamastyky už nám může pomoci leda nějaký bůh.“ To je ten novopohanismus. Křesťanství má, ačkoliv si to křesťané neuvědomují, má ten velký

význam v evropských dějinách, že už žádná otázka po novém bohu nebude kladena. A kdo ji klade, tak je novopohan.

Tak a tedy vraťme se k tomu termínu. *Existenzielle Entscheidung*, říká třeba Heidegger, čili rozhodnutí, nebo tady v tom případě zkušenost, zakusí, že by byl pouze *existenciálně*. *Existenciální* je analýza *Existenzial-Analyse*. *Existenzielle Entscheidung*, *Existenzial-Analyse*. Když si zapamatujete tyto termíny, hned to rozlišíte vždycky. Čili správně to... tohle není nic proti ničemu, jde jen o to upřesnit termíny. A dodržovat... něco už máme v češtině tu možnost rozlišit mezi *existenciální* a *existenciální*, to není ve všech jazycích a některé jazyky těžce musejí laborovat, zejména ty, co navazují na latinu, těžce musejí laborovat s některými termíny, to jsme si ukazovali na subjektu. Ale my tady tu možnost máme, my máme ty dva konce *-ální* a *-elní* a proto toho musíme použít a ne *promiskue* užívat, aby nám ten jazyk, ta skvostnost toho jazyka, aby nám byla nadranka. Když už to rozlišení je, tak i myšlenkově to musíme rozlišit. Čili tady správně mělo být tedy *existenciálně* zakusí. Tedy teprve a právě okamžik, kdy člověk poprvé *existenciálně* zakusí nebo prožije fenomén oné mezery. Najednou je to fenomén, ale Havel nám ho na začátku nasugeroval, že jsou jenom ty malé kousičky smysluplnosti. Ještě neřekl, kde vlastně jsou ty malé kousičky, ty oázy, kde jsou.

Nicméně teď tematizuje mezeru, to mezi. Tato mezera byla samozřejmě tematizována třeba u řeckých atomistů. Ti popřeli všechny smyslové vjemy a řekli: „Ve skutečnosti jenom atomy a prázdno.“ Prázdno, to je ta mezera.

Jsou atomy – Havel by řekl smysluplné – co na nich je smysluplné? Nějaké kuličky, ještě nepravidelné, s všelijakými fousy, výrůstky, hrbolky, uvnitř plné, nestrukturované. Uvnitř nic, navenek nějaké roušky nebo co a padají shora dolů. Takže tady vidíte, jak to první filosofické myšlení nicoty – navíc ještě se v uvozovkách na tom je, že oni říkají: „Ale ten prostor jest, kdyby nebylo, nemůžou padat, nejsou odděleny.“ Čili ta nicota, která není, to nejsou. Prázdno je nejsou a nejsou jest. To je taková nejzajímavější myšlenka atomistů. Jinak je to všechno velice hloupé, pokud to není takové to prokládání moudrostí o tom, jak to jde ve společnosti a tak. Ale pokud se to týká filosofie, základních filosofických otázek, je to velice primitivní, velice hloupé. Zajímavé na tom je, že předpokládají, že nejsou jest. To je cosi, samozřejmě to kritizuje potom Aristoteles. Aristoteles si atomistů, zejména Démokrita, velice váží a tohle jim nemůže zapomenout. Tohle přece nesmysl. Jak to, aby nejsou bylo? Když jest, tak to je jsou. Ale jak to může být jsou, když je to prázdno?

Takhle vypadal ve filosofii ten obrys tematicky *nihil*. Ale Havel mluví o ničem jiném. Najednou tam má tu mezeru mezi těmi ostrůvky – k tomu dojdeme, to jsem řekl předčasně – ostrůvky smysluplnosti.

Říká: „Když člověk poprvé *existenciálně* – už budeme říkat *existenciálně* – zakusí nebo prožije fenomén oné mezery.“ Nejzajímavější je, že tady se mluví o fenoménu. Zase, nemůžeme to přetěžovat. Havel není filosof a běžně se slova fenomén užívá takovým odlehčeným a nepřesným způsobem. To dítě je fenomén. To samozřejmě nemá fenomenologicky co dělat. Čili jak může nic vypadat? Jak se může vyjevit? Fenomén přece je něco. Jak může nic být fenomén?

To už je vjem. To bychom mohli podobně jako Aristoteles namítat. Nic se nemůže stát fenoménem. Teď ještě druhá věc je, zase jsem to neplánoval, ale když o tom mluvíme. Fenomén je od *fainesthai*. A co to je *fainesthai*? My máme takový zase – a zas to není jenom v češtině, je to v mnoha jazycích, je to také u Němců a také u filosofů – že se nerozlišuje mezi tím, když se něco ukazuje a když se to jeví. A když máme dvě slova, musíme to určit také myšlenkově. To by byla hloupost, kdybychom to neudělali. Filosofie musí těžit z té bohatosti jazyka. I básníci těží z bohatosti třeba angličtiny, která má daleko víc slov než kterýkoli jazyk na světě, protože to je směs mnoha jazyků a není to žádný pořádný jazyk, je to takový míšmaš všeho všelijakého. Ale pro básníka je to naprosto senzační a básníci vědí, kdy kterého termínu použít. A protože už zapomněli, nejenom básníci, ale všichni Angličané – o Američanech spíš, ti to nikdy nevěděli, nemají co zapomenout – zapomněli, jaké jsou kořeny toho slova, tak oni cítí jenom ty konotace, ty svrchní harmonické tóny. A ten básník ví, kdy má třeba tři čtyři termíny pro jednu věc a on užije toho jednoho spíš než těch ostatních, protože cítí, že harmonicky mu to hraje s tím ostatním a ještě to dá do

správné souvislosti, ve správném pořadí. Když to pořadí změní, tak to taky má jiné konotace. S tím si básník vyhraje. To musí dělat filosof také, i když ne přesně tímto způsobem, nýbrž svým způsobem, ale využít to. Čili jaký je rozdíl mezi tím, když se něco ukazuje a když se to jeví?

Rozdíl je ten, že když se něco ukazuje, tak není nezbytné – to si domluvme. Samozřejmě bychom to mohli udělat jinak, ale snad je radno za prvé. Když se něco ukazuje, tak se to ukazuje, i když u toho nikdo není. Když se někde ukáže oheň nebo dým, tak se ukáže, i když si toho nikdo nevšimne. Ukázat se neznamena ukázat se někomu, nýbrž ukázat se komukoli, pokud tam někdo je, a ukázat se třeba nikomu, když tam nikdo není. Ale ukázat se.

Jevit se může jenom někomu. To jest, když mluvíme o jevu neboli fenoménu, tak musíme vždycky ten jev stáhnout k někomu, subjektu toho jevu, subjektu toho fenoménu. Ukážu to na příkladu, který zase někteří z vás znáte – to je ten známý pes. To mělo daleko větší úspěch vždycky na filosofické fakultě před lety, kdy tam velmi často dosti silně poštěkával pes jedné paní správcové. Na dvoře to poštěkávalo a my jsme měli v létě otevřená okna. Já jsem řekl slovo pes a on do toho štěkal, tak to mělo velký úspěch. Tedy když příběhne pes, tak to, co vidíme – vidět můžeme jenom to, co se ukáže. Nemůžeme vidět to, co se neukáže. A co se ukazuje, když příběhne pes? No pes teď! Vůbec se neukáže, jak vypadal, když se narodil, a také se neukáže, jak bude vypadat, když bude umírat, nebo ještě předtím, slepý, hluchý a tak dále. Podobně mně se neukazuje teď štěně, štěně se ukazovalo před já nevím deseti lety třeba, to se ukazovalo, tam se zas neukazoval ten pes dnes.

Nicméně víme, že pes je jedna bytost, bytost v čase, která se narodí jako štěně, slepé, potom prohlédne, začne špatně šmajdat, chodit, běhat, stane se z toho dospělý pes, pak stárne, ztrácí čich – čich naposled – ztrácí zrak, dostávají ty zákaly, ztrácí sluch, neslyší a předstírá, že neslyší, to je velká výhoda také, že když se to nehodí, tak taky neslyší. Takže už s tím pracuje, pes je velmi polidštěný, aspoň někteří psi, ti nejlepší.

Tady vidíte, to, co se ukazuje, je vždycky ten pes teď, v tomto okamžiku, na tomto místě. *Hic et nunc*. Nikdy se neukáže pes celý. Proto Rádl ve druhé kapitole své *Filosofie* píše – to by vás mohlo překvapit, pokud byste si toho všimli při četbě – že živé bytosti jsou neviditelné. Tím chce vyjádřit přesněji, pochopit, že ne, že jsou neviditelné, ale nejsou nikdy vidět celé. Vždycky je jich vidět jen malinký kousek. A to je úplně mrňavý kousek, vždycky jen teď, co je. Už co bylo před minutou, před vteřinou, už se neukáže. Ukazuje se jen teď. To je ukazování.

A samozřejmě tohle se s tím psem děje, i když se na něj nedíváme. I když se na něj nikdy nedíváme, i když rostlina roste a nepotřebuje žádné diváky, a roste. Její vykytnutí, ten okamžik, to – jak se tomu říká – to neustále nyní, *eternum nunc*, což je špatně, poněvadž to *nunc* se právě vyměňuje, to není *eternum*, že? No ale tak to tehdy středověku říkali, že toto nyní se stále mění a toto nyní se ukazuje. Nikdy se nic neukazuje, jak to bylo, a nikdy se nic neukazuje, jak to bude. To buď prostě máme to štěstí, že jsme to tehdy viděli, nebo někdo to vyfotografoval, tak nám to ukáže, jak to bylo, anebo se musí počkat, jak to bude.

Tak to je, pokud jde o ukazování. Jev – to je ten pes. To je jev. Musí to dávat smysl. Jev, *fenomén*. Husserl říká, že *fenomén* je to, co dává smysl. Tak to nejsou barevné skvrny, to je obraz. Obraz něčeho. To je *fenomén*. A obraz nevidíte najednou, jak si to představovali Řekové. Nikdo jiný – obraz musíte přechít. Stejně jako knihu. Knihu taky nevidíte, obsah knihy nevidíte najednou. Musíte to přechít, to dá čas. I když ty kapitoly jsou čtyři věty dlouhé. Vážné knihy potřebují víc času. Nemůžete to vidět, to, co se ukazuje z obrazu, to, co se ukazuje z knihy, to není celý obraz, to není celá kniha, stejně tak jako to, co se ukazuje ze psa.

A také obsah knihy není vidět, není slyšet. Musíte ho přechít, a přechít znamená, že musíte přijít s výbavou, s celou velkou vzdělanostní výbavou, abyste to přečetli. Musíte znát ten jazyk, musíte umět číst a musíte být zvyklí číst ty představivosti, aby vám to [nesrozumitelné] – aby se vám nestalo, jako vždycky tvrdil, samozřejmě z jiných důvodů tvrdil Batěk policajtům. Říkají: „Tak rozumíte tomu?“ A Batěk s takovým klidem jim vždycky říkal: „Jednotlivým slovům rozumím, ale celek mi uniká.“ A mohli do něj

hučet šest hodin a vždycky mu celek unikl.

Tedy tohle musíme mít na paměti, že na to nejsme zvyklí myslet, že si to směšujeme. Že když mluvíme o psu, tak většinou, nebo o někom, o kamarádovi, tak většinou myslíme na celého kamaráda. Ale zase někdy se nám to nehodí, například se ptáme: „A byl tam Vašek?“ Ne, nebyl. No on byl, byl jinde. Ne že nebyl vůbec. Nebyl tam. Byl jinde. A najednou mluvíme o tom *hic et nunc*, a nikoliv o Vaškovi vůbec. Nikdo se neptá, jestli Vašek je, nebo není. To leda když někdo je na smrt nemocnej, tak jestli už umřel, že? Nebo když se má narodit dítě, tak jestli už se narodilo. Ale většinou to děláme zmateně a směšeně. A my to musíme rozlišit. Filosofie nemůže připustit to, co stačí v kuchyňském myšlení každodenním. Nemůže připustit, musí myslet přesně. Čili musíme rozlišit mezi tím, když mluvíme o někom v celku, anebo o někom na místě a v čase.

A to je ten rozdíl mezi ukazováním a jevem. Jev je něco, co má smysl, co není jenom nějaký momentální stav, nějaké rozložení předmětů. Když to má smysl. Vezměte si například válku. Nemůžete považovat za obraz. Vůbec ne. To je jev. Válce musíte rozumět. To, co je vidět, to, co se ukazuje ve válce, to jsou jednotlivé případy, že někdo najednou padne a teče mu odněkud krev, poněvadž něco mu tam vniklo dovnitř. To je to, co se ukazuje. A že to je válka, že to je bombardování a tak dále, tohleto všechno to nazveme, protože nám to dává smysl, i když je to nesmysl. To vcelku prostě nikdy vidět není.

A proto tedy musíme rozlišovat skutečnosti, které jsou vidět, a které nejsou vidět a nemohou být vidět a jsou velmi často důležitější než ty, které jsou vidět. To je ten rozdíl mezi ukazováním a jevem. Láska není úkaz, láska je jev. Radost není úkaz, to je jev. Rozlomený nehet je úkaz, ale radost nebo smích...

Mimochodem nedávno jsem něco hledal v Nietzschem a poněvadž jsem to potřeboval citovat česky, tak jsem si našel překlad český a užasl jsem. Otokar Fischer, velice ctěný překladatel. Já mám takovou špatnou zkušenost s překlady, že to doporučuji – to mám neustále v [nesrozumitelné] – říkám: čtete to pokud možno v originále. *Zarathustra*. Tam na jednom místě, které jsem si pamatoval německy a teď jsem teprve dostal ten český, co se tam vlastně stalo... Poněvadž i ty Němce už mu tam nikdo nepřizná, ale on to ztratil pak, takže proto to nepřizná, ne že by to na tom sedělo... prostě to někde dal pryč a už si nepamatoval, že to měl ode mě. Takže prostě už jsem si to pamatoval z toho německýho, že tam je kdesi „pravda a smích pohromadě“.

A tak jsem se koukl do toho překladu českého a tam zjistil, že: „Pravdu musíme považovat vždycky pro každou pravdu za falešnou, pokud není spojena s výsměchem,“ říká překladatel. To jsem si říkal: „To je naprostá blbost. Pravda a výsměch.“ Tak jsem se koukl znova do toho německého, kde jsem to měl zaškrtnuté, a já jsem měl ten český jsem měl tady, nebo obráceně nějak, a neměl jsem ho u sebe, musel jsem chvíli počkat, až se dostanu k tomu německému. Tam měl *Gelächter*. Nebo *Lachen*, *Gelächter*. No tak samozřejmě Čech, když slyší *Gelächter*, tak se lekne... jsem se taky lekl, jestli náhodou nemá ten překladatel pravdu. A teď jsem neměl zase, byl jsem na jiném místě, než mám ten velký *Siebenscheinův slovník*, takže jsem musel počkat. A teď jsem hledal, jestli bych na fleku... no a samozřejmě v nějaké knize se něco najde, tak jsem se podíval posléze na to, jak Němci překládají Homéra. Jsem zjistil, že já nevím... jistě znáte to známé místo, v *Iliadě* myslím, že se vyskytuje to *Gelos* na dvou místech. Na jednom místě Héfaiostos supí a on je zraněnej od malička, že je kulhavej. A teď se tam shromážděj bozi a teď tam Héfaiostos prostě také supí a teď se snaží, aby s nima udržel krok a oni, jak ho viděj, tak se začnou chechtat. Tam by se to dalo sice špatně, ale dalo by se to uvést jako posměch, spíš než výsměch. Posměch. Ale ne! Oni bozi nemají tyhle ty lidské pocity, že by měli chuť toho druhýho snižovat v tom smíchu. Ne, oni prostě vypuknou v horonský řev. Poněvadž... no tak je to stejnej věčnej bůh jako oni a jsou si vlastně naroveň, ale on tak kulhá blbě a ještě supí u toho, tak se prostě pustěj do smíchu. To je situace.

Hejdánek: Druhá situace, ještě důležitější, kdy se ukazuje, jak Héfaiostos zahýbá... teda Afrodíta... a on polapí milence, polapí je takovou sítí důmyslnou, poněvadž Héfaiostos je strašně šikovnej, tak on udělá takovou síť, kterou nikdo nevidí, ani bohové ji nevidí a v tom nejlepším ta síť prostě smáčkne a teď je drží a on svolá všechny bohy, aby jim ukázal, co mu ta Afrodíta dělá. A oni, místo aby ho politovali, přijdou a

teď se strašně chechtaj. Na těchto místech Němci překládají *Gelächter*.

No tak já jsem ještě nedostal... až za týden pojeďu do Písku a tam mám... tady to nebudu shánět, jistě dole by to bylo, můžete někdo zkusit, co to je *Gelächter*, ale prostě jsem už úplně jistý, že *Gelächter* není výsměch. To sprosté překládání... prostě jak se může takováhle věc stát velkému překladateli, kterej... a teď překládal Nietzscheho, to není malá postava, a velký překladatel a dělá to takhle hajdalácky. A podobné hajdalácké překlady odváděl Václav Černý třeba. Před válkou přeložil Bergsona, těsně před válkou, *Dvojí pramen*. My jsme to četli a jak se může stát, on přidává věty, který v originále nejsou a naopak vypouští věty, který v originále jsou. Nikdy na překlady nedejte. Překlad je dobrej po ruce, abyste nemuseli hledat ve slovníku, ale k tomu si musíte číst originál. Nikomu nevěřte na slovo, když se řeší jména. Prostě... leda když čtete kvůli překladu, poněvadž některý překlady jsou lepší než originál, ale pak už to nesrovnávejte.

Takže vraťme se k položení té veledůležité otázky: dochází teprve a právě v okamžiku, kdy člověk poprvé existenciálně zakusí nebo prožije fenomén oné mezery... čili kritizovali jsme, fenomén je hloupost, mezera není fenomén. Nebo jo? Mezera se neukazuje. Anebo jde o fenomén? Tak o tom si přemýšlejte. Příště se k tomu zase vrátíme. Teď to k tomu dalšímu nepotřebujeme. Až leda na závěr. Už si to teď chvilku rozmyslete, co byste řekli, jestli nicota je fenomén nebo úkaz. Jestli to je jev, nebo úkaz. A teď Havel to zase sílí. Je to okamžik, kdy člověk poprvé existenciálně zakusí nebo prožije fenomén oné mezery, to jest jakési propasti. Najednou pouhá mezírka se stává propastí. Něco takovýho poprvé, já nevím, jestli jste to nezažili... to byl konec šedesátek, začátek sedmdesátek, nebo to bylo už v šedesátých letech, já už to nepamatuju, to je hrůza. Ivan Vyskočil měl takové divadlo... byly tam dva nebo tři v jednom, v jedné skříni, a tam třeba předvedli *Hamleta* takzvaně a ještě... *Hamlet, princ dánský*, je zkráceno, jak se tehdy dělaly ty zkratky Fišerem, no tak z toho udělal *Haprdáns*. *Hamlet, princ dánský* jako *Haprdáns*. A teď to vykládal. A tak mimochodem také měl takovou jednu povídku, ta dokonce si myslím vyšla, o jámách. Poněvadž plná Praha... to je pořád stejně vždycky, se vykope něco a trvá to tam tři roky, než to zahrabou. A to bylo zejména dřív. A byla plná jam a občas tam bylo něco kolem, aby tam lidi nespádli, ale potom někdo tam spadl i s tím, co mělo zabránit tomu, takže pak další padali na něj... a padaly balkony a všecko padalo, čili to je opravdu pohádková záležitost, kam se hrabe Kocourkov. A měl takovou povídku o jámách, jenže on zase, aby z toho něco udělal, tak tomu říkal jámě. Jámě. A někdy to zkrátí na jáme. A teď o tom hovořil, že tam jsou ty... a teď ty jámy prostě udělal z toho takřka metafyzický objekt. Teď to je mezera, která se stala jámou. A teď si představte, že ta jáma by tam byla na ulici a vůbec neměla dno. A vy tam spadnete a ne si zlomíte nohu, vy se propadnete do jiného světa. Tam je díra, černá díra. Rozumíte? To je ten přechod, který se slovně lehko odbude, ale když se do toho... Jestliže existenciálně zakusíte nebo prožijete fenomén oné mezery, to jest jakési propasti. Takhle vypadá rétorický posun významu. Je potřeba na to dávat vždycky bacha. Někdy je to řečnická ozdoba, je to řečnická forma, politici toho rádi používají. Posuny takové... kdy ukážeme, že ten druhý je blbec, se to dělá tímhle způsobem. To Schopenhauer napsal o tom zvláštní pojednání. Ale je potřeba to sledovat. To jest jakési propasti, kterou jsou... kterou jsou jednotlivé životní radosti od sebe odděleny. Čili jsou tady ty jednotlivé oblasti a mezi nima mezírky, vlastně propasti, která ty jednotlivé odděluje. To znamená, je tady jedna velkánská propast a uprostřed to, co jsou tam mezírky v té smysluplnosti. Je to úplně obráceně. Propast... jedna propast odděluje množství takových těch drobných kousíčků smysluplnosti. A teď tam ještě, kdyby náhodou někdo měl námitky, tak já aspoň to tak cítím. A vždycky jsem to tak cítil. Oddával jsem se s entuziasmem všemu možnému, od těch dobrých večírků až po službu věcem takzvaně v uvozovkách nadosobním. Všechno má v sobě smysl. Nicméně vždycky se mi tyto radostné činnosti soustřeďovaly do určitých časově ohraničených úseků života, čiže život v celku, to je ta propast. A v ní jsou takové malé mezírky v tom nesmyslu, a to je ta dobrá askese nebo nějaká ta služba nadosobnímu cíli. Ty časově ohraničené úseky života spojených s tou či onou konkrétní událostí nebo jejich souborem. To jsou prostě ty jednotlivé... čili vrací se to k tomu, co je na začátku. Jak to je, jak to on vidí, jak je to skutečně, bez ohledu na to, kolik lidí to cítí nebo necítí. Ti blbě to cítí, ale on to ví, že jsou to jenom

takové malé kousíčky a v celku to je nesmyslné. A to také říká na konci, pociťoval jsem je tudíž vlastně vždycky jen jako určité „ostrovky smysluplnosti“ plovoucí v oceánu nicoty.

Tak tady máme, samozřejmě Havel je, kromě toho, že je prezidentem, a to se netýká tohohle, tak je dramatik. A je to velký dramatik. A napsal věci, o kterých aspoň o některých lze... prostě já můžu, mně nikdo nevezme za slovo, takže já tvrdím, když už vůbec nikdo nebude vědět, že Havel byl nějaký prezident, tak ještě pořád budou lidi, kteří budou vědět, co to je ten *Svátek*. To je geniální věc, která nemá po mém soudu na světě obdobu. Tady Havel je spisovatel, který patří do souboru takových těch Ionesců a Dürrenmattů a tak dále, kteří toho napsali samozřejmě mnohem víc, ale ne tak geniálně jako aspoň tohle, on také nemá všechno geniální. A je to vlastně, a on to tam líčí, ale to si přečtete, jak k tomu přišel, my se k tomu ještě potom dotkneme trošku, že to je vlastně dojem z té poválečné vlny *existencialismu*, francouzského zejména. Takže odtud to, že mu to nějak připadalo velmi trefné, že to přímo nasál, jako houba do sebe nasál to ovzduší a tak dál. Je to vlastně muž, který tematizuje nesmyslnost, absurditu. To je absurdní divadlo a tak dále, jak jsme o tom hovořili. *Ubu* do toho patří také, kdysi patřil, a pak v tom pokračuje.

Tak teď se podíváme, co k tomu může říct filosof nebo *filosofie*. *Filosofie* nemluví, takže musí filosof. Já bych tady chtěl upozornit na rakouského spisovatele, který je u nás znám bohužel jenom jako spisovatel. Já pořád chci najít někoho, kdo by se pustil do překladu a eventuálně pak někoho, kdo by vydal jeho studie neliterární. Je to také filosof, je to Hermann Broch. A Hermann Broch, já jsem čistou náhodou, filosofických textů vychází na světě tolik, že člověk nemá skoro na nic jiného čas. Čili vždycky je to náhoda, že něco mně přijde do ruky. A tohleto na mě chtěli, když byla zakázaná tvář, tak potom tam takoví ti čiperní hoši mladí, a tam mezi nimi byl i někdo už tenkrát, tak chtěli dělat cosi jiného, a takže v *Redutě* spolupracovali s různými lidmi a dokonce prý měli vlastní pořady. No tak jednou v té *Redutě* já jsem měl asi na pět minut nebo na deset minut říct něco o ideologii. Ono toho tam bylo víc, ale měl jsem říct něco o ideologii.

Aby to nebylo tak úplně teoretické, tak mi řekli, abych tam řekl něco o ideologii a *kýči*. Myšlenka byla, že ideologie je *kýčovitá*, *kýč* je ideologický, anebo ne, to byla ta otázka. Takže měl jsem se tohohle zhostit. A tehdy jsem musel hledat, poněvadž o *kýči* jsem nikdy do té doby nemyslel. To jsou taková témata, která jsou na okraji našeho vědomí. My víme, co to je nějak, samozřejmě ne dost dobře. Každý si myslí, to jsou ty kaktusy na zahradě, ale pak když se do toho pustíte, tak najednou se ukáže strašně důležitá věc a svým způsobem to do *nihilismu* patří, k tématu *nihilismu* to patří.

Broch, a teď se nebudu důkladně tím zabývat, nebudu mluvit o *kýči*, nýbrž řeknu rovnou, co říká Broch. Mimochodem vedle toho Brocha ještě existuje jakýsi Giesz, který psal o *kýči*, a nikoho dalšího už jsem rozumného nikde nenašel. Čili to jsou dva autoři, když chcete něco pořádného o *kýči*, tak si jdete přečíst Brocha a Giesze. Oba Němci, nebo Broch tedy Rakušan, píše německy. Jinak literatury o *kýči* je strašná spousta, ale zatím jsem nenašel nic, co by mi dávalo nějakou inspiraci.

A Broch tedy říká jednu věc, že jsou dvojí cíle životní. Jsou cíle omezené a cíle neomezené, nebo jinak také, a na jiných místech říká cíle konečné a cíle nekonečné. To je strašně důležitá věc, protože to je oprava Aristotela, i když to tam neříká. Možná to ani neví. Prostě přišel na nějaký nápad a napsal ho. Vždycky, když vás něco napadne, tak to napište, dříve než zjistíte, že je to blbost. Většinou ano, pak to můžete vyhodit, ale raději ne hned. Ještě počkejte rok dva, vůbec raději to schovejte. Nikdy se neví. A víte, že kámen, který zavrhl stavitel a tak dále, čili co vy víte druhý den. Možná geniální jste byli právě, když jste to napsali. Nechte to raději, ale запиšte, jinak to zapomenete a je to ztraceno pro lidstvo. Je spousta takových věcí, kdy se vyjeví nějaký smysl, nějaká pravda, a vy ji řeknete někomu, kdo je hloupý nebo líný a on to nezapiše. A lidstvo o to přijde. A to si nemyslete, že na to přijde někdo jiný. To je předsudek, že věci létají ve vzduchu a že když na to nepřijde jeden, tak... Jo, na ty nejblbější věci někdo přijde, ale na ty nejlepší jenom jeden a dost. Jedenkrát a dost.

Tedy, jsou podle Aristotela dvojí činnosti, jsou dva typy činností. Činnost, která má svůj cíl sama v sobě, jako například, když jdete na procházku. Tak není cílem někam dojít, ale prostě cíl je sama v sobě a nebo

ten cíl mají mimo sebe.

Na to teď vynalezl Patočka cosi dalšího, cosi třetího. Vynalezl činnost, která nemá svůj cíl sama v sobě, nýbrž mimo, a ten cíl je nekonečný. Nicméně je to činnost, která sama o sobě má smysl, protože jde k tomu cíli. Smysluplné je jít k tomu cíli, i když víte, že ho nedosáhnete, a i když víte, že ho neznáte, ale fakticky ho nedosáhnete. Tato činnost má smysl. To Aristoteles vůbec nezná, tuto možnost. A to je například, když chcete být spravedlivým, pravdivým...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ... v sobě a přitom ten konec, cíl, je v nedohlednu. Nikdy k tomu cíli nepřijdete a přesto jít k tomu cíli samo o sobě má smysl.

No a tohleto je strašně důležité, kdyby si uvědomili politikové třeba a vědci a já nevím kdo všechno, umělci. Protože jsou některé takové nekonečné cíle, bez nichž člověk nemůže být člověkem.

No a tedy to znamená, že život, z toho se dá vyvodit jenom stručně už, z toho se dá vyvodit, že život zaměřený pouze ke konečným cílům se vlastně formuje částečně, okrskovitě a rozdrobeně. To je to, o čem mluví *Havel* na začátku. To není popis skutečnosti obecné, to není popis lidského osudu, nýbrž to je popis upadlého života. *Havel* se mylí v této věci v tom, že na začátku je iluze celkové smysluplnosti. Chyba. Na začátku je úzkost. Já to vždycky říkám tak s takovým, je to vlastně jakýsi mýtus, by se dalo říct, v mém soudu dobře vymyšlený.

Prostě když poprvé se zvíře cítilo v přírodě cizí, tak už to nebylo zvíře a byl to člověk. Člověk se ustavuje v tom momentě, kdy propadá děsu, že vypadl z přírody. A on neví, z čeho ten děs je, protože příroda to ještě ani slovo není, představa není, on neví, co je příroda, on z ní vypadl. Poprvé, nejstarší doby, tak to si snad pamatujete, to vás tam musí napadnout, aspoň někteří z vás chodí na *Heideggera*, tak musíte vědět, že poprvé tahle situace je popsána v *Gilgamešovi*.

Tam je to trochu jinak a možná lépe, než jsem to řekl, protože já jsem to řekl takříkajíc *evolucionisticky*, to jest nevyložil jsem, jak se zvíře stalo člověkem, jak zvíře vypadlo z přírody a stalo se člověkem. Tam to vyloženo je, ale zase *filosoficky* je to neuspokojivé, protože tam už je město a už je panovník a tak dál, ale tam je takový člověk-zvíře, *Enkidu*, a toho musí vyvést z toho přírodního stavu, a musí ho vyvést žena, nevěstka, kterou na něj pošlou, aby ho odlákali z toho lesa a z toho společenství zvířat.

A všimněte si, že je to nevěstka, která kultivuje zvíře, tak že se z toho stává člověk a přítel panovníka *Gilgameše*. Ovšem ve chvíli, kdy je zkultivován a vrací se do toho lesa, tak všechna zvířata utíkají před ním, což dříve nedělala. Tam vidíte tu situaci, kdy on najednou je cizí té přírodě a ta příroda jej nebere, zvířata jej neberou, prchají před ním a on tam zůstává a je vydán všanc těm lidem. On už musí teď táhnout s nimi. Přivede ho to samozřejmě k smrti, protože při tom kácení těch posvátných stromů, poté tam utrpí zranění a hyne.

Tam je mnoho důležitého, ale velmi důležité je zejména to, že první, co zažívá tento přírodní člověk, je otevřenost světa lidí a děs z toho, že z toho světa přírody vypadl. Kdyby nebylo těch lidí tam, tak máte přesný obraz, jak to vypadalo, když se člověk ze zvířete stal člověkem. A nechme stranou otázku stvoření, to je jenom jiná narativita, která vykládá jiné stránky věci, a my musíme tuhle vzít vážně.

Poněvadž stvoření člověka je samo o sobě vlastně překrytím některých problémů, ta verze, ta biblická verze je jenom překrytí některých problémů a my chceme o těch problémech mluvit, čili nemůžeme se toho držet, musíme si najít něco jiného. Tedy první reakce člověka je, že je cizí ve svém světě. On najednou je někde jinde, on se tam cítí cize, protože to ještě není zdomácněno a zpátky už nemůže. Čili není na začátku iluze smysluplnosti, naopak, je to bezmezná úzkost. Ještě navíc vědomí je takový zesilovací systém, že právě vědomí je něco, co člověka může dovést do těch extrémních situací, do těch krajních mezních situací. Protože malá bolest vědomím je zesílena do šílené bolesti, malá radost je do obrovské radosti až k zešílení, malá nenávisť se stává posedlostí na celý život. To je to, co dělá vědomí. To není v srdci, to není v povaze, to není v genech, to je otázka vědomí. Vědomí strašně všechno zesílí a může také zeslabit. Že někdo úplně tvrdý, tvrdého srdce, tak to je záležitost vědomí, ne že by měl to srdce, leda když srdce chápeme jako orgán myšlení, toho základního myšlení, pak ano, ale to není cit, to není otázka

cit, to je otázka vědomí. Vědomí tam prostě úplně zmenší do nuly soucit, solidaritu, nakloněnost k druhému, naprosto zmenšenou. To dělá vědomí. Stejně tak umí zesílit jako zeslabit. A proto si v tom člověk musí udělat pořádek, ale musí si udělat pořádek ve vědomí a kvůli tomu vynalezl mýtus. *Mýthos*, to je povídání, které trochu zabraňuje těmto extrémům, těmto extravagancím vědomí. A proti té úzkosti, které člověk propadá na začátku, proti této úzkosti se stává mýtus jakýmsi novým světem, v kterém lze smysluplně žít, smysluplně se tam zabydlet. A teprve když člověk je smysluplně zabydlen v tom světě mýtů pomocí rituálů a iniciací a já nevím čím vším, teprve potom tam vtahuje posléze další věci, které tam nutně patří, protože už tam patřily v té době, kdy ještě to člověk nebyl a patří tam pro každé zvíře. Musí jíst, musí se rozmnožovat a tak dále, a to všechno dostává najednou nějakou novou konotaci v tom mýtu. A proto je to tak zdůrazňováno všechno, některé ty důležité věci jsou zdůrazňovány v tom mýtu. Protože mýtus je nový život, nový svět. Je to svět, v němž je možno žít člověku, který byl vyvržen nebo vypadl, byl vyhnán z přírody. Mimochodem, vyhnání z ráje naznačuje taky něco takového. Přeháníme to, že mluvíme o ráji a myslíme teda, že to je takový ten *Eldorado*. Že tam všechno může, nic mu nevádí, když má chuť se opít, tak se opije, to je ráj. To není ono. To je život, kdy člověk ještě nepropadl úzkosti. A ne že by tam nebyly hrozné věci. Tam se požírají živočichové a tam je smrt též a tak dále. My to dneska už vidíme jinak. Ne že tam žádná smrt není. To je výmysl. To je výmysl, který pracuje s jistými reakcemi na pocity, na jisté ideologizace. A to si právě ukážeme teď na Havlovi. Tedy, my si musíme uvědomit, že tak, jak to líčí Havel, onen elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti – takhle on to říká, to jsou jeho slova: elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti – se má k tomu, že tenhle pocit je, nebo by mohl být, klamem. Že zůstává vlastně bez základu. Na čem je založen tenhle pocit? Bezdůvodně, bez ospravedlnění. A to je to, co Havel říká: je to jenom iluze. Na čem se zakládá ten pocit? Týká se skutečnosti? Tam se mylí Havel.

Dobře, uvažme, že by to mohl být omyl. Uvažme, že by Havel mohl mít pravdu, že skutečně někde na začátku je nějaký takový ještě zvířecí pocit smysluplnosti. Jak zjistíme, jestli je oprávněný, nebo ne? Jistě jste si všimli, jestli se díváte někdy na přírodovědné snímky v televizi, čas od času tam máte, jak třeba nějaká puma nebo pardál pronásleduje kopytníky. A tam je zvláštní věc, a taky v literatuře se to píše, a je to tam vidět, kdo si toho všiml a dával pozor: ve chvíli, kdy je ulovena jedna oběť, tak všechny ostatní oběti se uklidňují a začínají se pást. I když ten tygr, nebo co to tam je, je velmi blízko. Ale ten už se zabývá svou kořistí, jednou, ostatní se uklidní. A když je tygr nažraný a leží, tak kopytníci se tam pasou kolem. Sice dávají pozor pro jistotu, ale neutíkají vždycky před tím tygrem. Oni utíkají jenom, když vidí, že tygr je nenažraný a potřebuje něco a začne se tam plížit. Ale když leží, tak jim to je jedno. A zejména jim je to jedno na závěr toho velikánského útěku, že tygr chytil jednu oběť, pak se všichni uklidní.

Co z toho vyplyne? Že někde na začátku je takový pocit bezpečí. A že jenom tu a tam hrozí nebezpečí. To zvíře se chová takhle. Není to tak, že zvíře se chová, jako by bylo furt v nebezpečí. Nýbrž naopak, chová se jako v bezpečí a jenom dává pozor. Pozornost, to je velmi důležitá věc. Ale to není úzkost. To není to, co Kafka líčí u toho zvířete, které si pořád dělá další a další chodbičky a nory a tak dále a pořád ještě nebylo dost proti tomu nebezpečí nějakému nejasnému. Ve skutečnosti to nebylo zvíře, to, co líčí Kafka, to je člověk. Člověk se takhle zabezpečuje, zvíře ne. Zvíře je jenom v okamžiku nebezpečí nakloněno udělat všechno pro to, aby se zachránilo, a pak se zase uklidní a jde se žít dál.

Člověk naopak si tam pomocí vědomí, myšlenky nebezpečí tak zesílí, že cítí elementární úzkost, a ne elementární pocit životní smysluplnosti. Naopak, na začátku je elementární pocit vyděšenosti, nesmyslnosti. To je další věc, vyděšenost, to je to, do čeho se člověk [nesrozumitelně].

No a tedy otázka je, jestli když to řekneme tak či onak, kdo z nás má pravdu? Je na začátku pocit bezpečí a občas nějaké nebezpečí? Anebo je na začátku naprostá nezajištěnost a v tom ostrůvky bezpečí, ostrůvky smysluplnosti? Jak to je? Abychom to posoudili, tak nemůžeme vycházet z pocitu, který jenom pustíme do vědomí, aby tam řádl. Musíme ten pocit podrobit analýze a rozhodnout, zda ten pocit je oprávněný, nebo ne. A to je začátek morálního jednání. Když pocit není posledním a jediným a

rozhodujícím motivem našeho jednání, jakéhokoliv jednání i myšlení, nýbrž když je něčím, co musí být podrobena zkoumání a buď ospravedlněno, nebo neospravedlněno.

To znamená, že jakýkoliv takovýhle pocit musí být podroben reflexi. To je jedna věc, ta poznámka k tomu nereflektovanému pocitu. To musíme podrobit reflexi. Ovšem taková reflexe, a tu tam provádí Havel a my provádíme jinak, taková reflexe musí být znovu podrobena další reflexi, protože ta reflexe může být falešná reflexe. Reflexe je ne jednou provedená reflexe, podobně jako vědomí není jeden akt vědomí nebo jedna myšlenka. Nýbrž to je jiné prostředí, to je jiný svět. A to znamená, že je tam mnoho myšlenek a mnoho reflexí, mnoho aktů vědomí. Jeden nestačí.

Takže reflexe je styl myšlení, nikoli jeden úkol. A to je styl evropského myšlení. Musíme si uvědomit, že reflexe je vynález, podobně jako filosofie. Filosofie bez reflexe vlastně není pořádná, i když začala dřív, než pořádná reflexe – taková nepořádná reflexe na začátku byla. Filosofie se stává filosofií tím, že stále zkoumá, co dělá, když myslí, že o tom filosof stále zkoumá, když myslí. Dává na to pozor. A to dělá zase filosoficky, jinak to nemůže, nemá jinou instituci, nemá jinou metodu, jiný prostředek. Ta filosofie sama musí kontrolovat sebe. Není žádné jiné cesty než tohleto. A musí to dělat. Nemůže zůstat na svém, tvrdit to, stát se dogmatem. Dogmatická filosofie přestává být filosofií.

Tedy musí to podrobit reflexi a to znova musí být podrobena reflexi další reflexe, tak teprve reflexe reflektovaná je reflexe kontrolovaná nebo vůbec kontrolovatelná. A naopak ta reflexe, která kontroluje, musí tak zase činit kriticky – to je zase další význam toho slova – kriticky reflektovat, ne jakkoli reflektovat. To znamená tak, že je to v zásadě stále otevřeno další kontrole, další reflexi.

No, ale teď si musíme uvědomit, a to je nezbytné pro náš postup, že kontrole a kritice nepodléhá jen každá reflexe, ale zejména každý pocit. To je to, co jsme chtěli, co jsme potřebovali, protože jestliže tady je nějaký pocit té životní smysluplnosti, nereflektovaný, my ho musíme reflektovat. A Patočka připouští, mluví o nereflektovaném pocitu, čili jistě připustí, že jsou také reflektované. To nebrání. Takže my to budeme reflektovat. Ale zatím jsme reflektovali tak, že pochybujeme o tom, že je nějaký základní pocit životní smysluplnosti, který je iluzorní. Že je to cosi elementárního. Naopak elementární je děs, jsme řekli. Děs! A religionisté nám to potvrzují, aspoň někteří, ti chytřejší, a vykládají z toho tedy, že proti tomuto děsu, proti tomuto strachu, vlastně *mýthos* plní funkci jakéhosi uklidnění. Nadměrný děs, excesy, jedou. Nadměrný děs a nadměrný, šílený, radostný, nenávistný, to všecko.

V tomto smyslu můžeme dát za pravdu tomu starému výroku, že *timor fecit deos*, že strach stvořil bohy. Prostě v tom smyslu, ne že stvořil bohy, ale prostě proti tomu děsu – to je víc než strach – děsu a nesmírné úzkosti, gruntovní úzkosti, proti tomu bylo potřeba nějaké žvanění. A tak se žvanilo. A některé žvanění bylo úspěšnější, některé jiné, některé neukecalo člověka a jiné dobře ukecalo, takže lidé se uklidnili. Toto je vývoj vědomí, které propadá těm mýtům, má nesmírně důležitou funkci, že si z toho zvířete, které přestává být řízeno instinkty, jeho instinkty vyhasínají, už neví, jak si počít, co si dělat, a místo toho tady nastupuje *mýthos*, který mu říká, co má dělat, a tím člověka uklidní. Také mu říká, co nemá dělat, a tím člověka uklidní.

Toto je tedy ta první štace. Čili zase, Havel vlastně tady je v té linii osvícenské, která nedává mýtu to, co mu náleží, a považuje naopak ten pocit, který má člověk iniciovaný, člověk, který prošel tou iniciací, který se dovídá, ještě než se ptá, se dovídá ty základní odpovědi, tak tenhle člověk se uklidní, a tedy Havel to mylně považuje za cosi přirozeného. Poněvadž u člověka jako přirozeného zvířete nelze už uvažovat o tom, že zvířata se chovají tak, jako by byla v jakémsi klidném světě a jenom občas tam je něco strašného. Tedy vše, co můžeme říci o nějakém pocitu, už prošlo reflexí. A patří v podstatě k člověku vůbec, ale zejména k povinnostem filosofa, povinnostem teologa – nestavět na pocitech. Jestliže Schleiermacher chtěl teologii postavit na základním, elementárním, nereflektovaném pocitu *naprosté závislosti*, tak to je hrubá filosofická chyba. Co se dá na pocitech? Pocity jsou nejrůznější, pocity potřebují ospravedlnění. Na pocitech se nedá nic postavit. Jednak proto, že jsou nespolehlivé, ale také, že se stále vyměňují. Jednou má takový pocit, podruhé takový. Prostě kdo nedovede stavět nějakou pevnější půdu pro posuzování pocitů, tak se to musí naučit, a když to není schopen dělat, tak je to psychiatrický případ. To je potom ta

oscilace mezi dobami nesmírného vzpětí a nadšení a pak úplné deprese, úpadku. To může být fyziologická chyba. Fyziologie když špatně funguje, není ovládána shora, no tak může vést k takovému závěru.

Důležité je, že způsob, jak se tohle v minulosti někde na začátku lidských dějin, nebo ještě před dějinami, nějakým způsobem zvládalo, to je právě *mýthos*. *Mýthos* tohle zvládá, takovou tu nevyváženost, tu vyděšenost a naopak zase rozjařenost, která obojí je děsně nebezpečná pro další osudy člověka. Že příliš rozjařený nevšimne si nebezpečí, když je příliš úzkostný, tak si nevšimne vnějších světů života, takříkajíc poeticky.

A proto potom třeba takový Heidegger říká, že člověk je *bytosť k smrti*. Člověk je daleko především bytosť k životu, a ne k smrti. A pak tam samozřejmě patří také ta smrt, ale na tu smrt je potřeba se dívat – to není odplata za hřích. Prostě to je chyba. Kde se vzala ta odplata za hřích? Samozřejmě to všechno v Bibli není. Podívejte se na předsokratiky, to je o několik století, o půltisíciletí dřív, tak druhý uváděný milétský filosof, to je druhý nejstarší filosof, *Anaximandros* říká, že věci zanikají, protože si vzájemně musí splácet svůj dluh. Rozumíte tomu třeba tak, že když něco vznikne z toho *apeiron*, z toho neodděleného, neohraničeného, nebo *aoriston*, z neurčitého, když z toho něco vznikne – a vždycky vzniká to podle *Anaximandra* ve dvojicích, to je rozporné. Navazuje na to pak *Hérakleitos*, že mluví o boji, o konfliktních dvojicích. Protože zase proč, kdyby se totiž něco vydělilo nekonfliktně a nerozporně z toho *apeiron*, tak by v okamžiku vznikl *peras*. Když z něčeho neohraničeného něco vezmete a vyndáte to ven, máte mezi tím původním, které se maličko zmenšilo, a tím novým, které je mrňavé, máte hranici, máte tam oddělenost. A proto právě u *Anaximandra*, který byl první velký filosof, o kterém víme – *Thalés*, to vůbec nevypadá na filosofa – tak ten věděl, že ta *peras* je možná jenom mezi konfliktem dvou vzniklých věcí. Ale důležité je, jak to, že vznikají věci. Některé věci – a teď odpusťte to nepřesné vyjadřování – některé věci vůbec nikdy nevznikly a nevzniknou. To je hrozná nespravedlnost. Můžete si představit, že je tady tolik nádherných věcí, tolik nádherných květín, tolik nádherných zvířat, nádherných myšlenek, které nikdy nevznikly a nikdy nevzniknou. A ty, co vznikly, tak vlastně mají vinu. Vinu, kterou musí splatit tím, že zase zaniknou.

To je něco, my všichni máme vinu za to – tohle je myšlenka filosofická, nikoliv tedy ze Starého zákona. Myšlenka filosofická. To, že jsme na světě, znamená, že máme vinu. A my tu vinu musíme splatit. Poslední splácíme tím, že zemřeme. Ale samozřejmě, na to se dají naroubovat další věci. To jest, že my všichni, když se narodíme, tak vlastně bychom uhynuli, kdyby nebylo těch druhých, kdyby nebylo matky, kdyby nebylo vůbec rodiny, kdyby nebylo přátel, škol, celé společnosti. My bychom uhynuli. My jsme schopni žít jedině, když máme ty druhé, kteří jsou nakloněni k nám a uzavírají jaksi ten náš malý svět, v němž teprve vyrosteme v lidi, abychom mohli čelit světu. Ten malý domácí svět, ten je nezbytný. A to znamená, že my vůbec jsme mohli vyrůst jenom, když jsme brali. My jsme se narodili už majíce vinu, že jsme se narodili, protože spousta se jich nenarodí. A teď ale musíme ještě stále brát, bez toho bychom nemohli vyrůst, nemohli bychom být dospělými lidmi. A to znamená, když vyrosteme a jsme dospělými lidmi, tak teď musíme konečně vracet. Musíme vracet, co jsme si půjčili. My máme dluh. Ten už nikdy rodičům a prarodičům a evropské kultuře nesplatíme jinak, než když budeme ten dluh splácet zase svým dětem a příštím generacím a eventuálně celému světu, ne už jenom Evropě. To je vrácení dluhů, to je splácení dluhů.

A tohle musíme dělat. A ten největší dluh, že prostě žijeme, jako ta obrovská výsada proti všem těm, kteří se nikdy nenarodili, nebo dokonce i vůči těm, kteří se narodili a hned umřeli. V Řecku – víte, že to je ze *Sofokla* – se říkalo, že nejlepší ze všeho je se nenarodit. To nemá jenom ten hrozný význam. Má to i ten význam, a to znamená nezatížit se vinou. Nenarodit se znamená nezatížit se vinou. Ale nejlepší druhé je co nejdřív po narození zemřít. To už je teda neodpovědné. Nenarodit se, jo, prosím, to člověk nemá žádnou odpovědnost. Ale narodit se a co nejdřív umřít, to je nebezpečná myšlenka, protože to znamená, že my nebereme sebe na sebe, nebereme odpovědnost na sebe, nechceme nic splácet, chceme prostě uniknout.

My si vždycky musíme konfrontovat takové různé výklady té zatíženosti člověka. Člověk je tvor, který má vinu, který je hříšný, je zatížený, je nedokonalý a já nevím co všechno. Jako nedokonalé zvíře, říká *Plessner*. *Helmut Plessner* říká, že člověk je jaksi nedostatkový tvor. Má čich, ale mnohem horší než pes. Má oko, ale mnohem horší než ostříž. Má sluch, ale proti kočce nic. Má chuť, ale co ryby, daleko víc. Prostě ve všem máme nedostatek. Ve všem jsme horší. Všude jinde jsou specializovanější zvířata, ptáci, kteří jsou na tom líp, kteří nás prostě převyšují tím, že jsou lepší než člověk. A co člověk? Člověk je nedostatkové zvíře. A to je málo řečeno. To říká *Plessner*, prostě to není moc hluboce filosofické, ale něco to ukazuje. Člověk je navíc zatížené zvíře, hříšné zvíře, provinilé zvíře. A my to musíme ve všech těchto dimenzích vidět a z toho teprve vypadá potom ten obraz toho, co máme dělat.

Tedy k tomu všemu dospíváme, když probíráme to. Vidíte, jak v Havlovi je spousta věcí, které nejsou nikde řečeny na úrovni filosofické, ale já jsem jenom vyslovil [nesrozumitelné]. Je to velká škoda, že se Havel nestal filosofem. Možná by byl filosofem, musel by projít celou tou logikou, co by z toho zbylo pak. Ale on je geniální. On tam v několika slovech řekne něco obrovského. V tom smyslu je geniální tak jako Vaculík. Vaculík umí říct ve velmi několika málo slovech největší blbiny. Ale ty blbiny jsou někdy hrozné. To Havel nedělá. Ten se dopouští omylů, ale neříká nesmysly. Vaculík je schopen prostě podtrhnout všechno skvělé vyjádřením největšího nesmyslu, který ho napadne. Já bych chtěl umět vyjadřovat jako on.

Takže to není náhoda, že se zabýváme Havlem. Mně se zdá, že tam je mnoho hlubokého, jenomže musíme to vyhrabat. Tedy my musíme reflektovat, když zjišťujeme, že není žádný elementární pocit ostrova smysluplnosti. Proč? Proč není žádný pocit... Už odcházím, mám skončit?

Jiný hlas: Jo.

Hejdánek: Tak odpusťte, jsem to přetáhl. Takže ještě příště budeme mluvit o těch ostrovech smysluplnosti. Já myslím, že jsem to zvládl, dal jsem tam dneska jiné věci. Uvažujte, prosím vás, o tomhle, uvažujte ještě o tom druhém citátu. A zejména, co jsme nedodělali, uděláme ještě příště: jak vůbec se dostaneme k té nicotě, k tomu oceánu nesmyslnosti. To je ten problém, kde chceme, abychom zjistili, zda se nicota tam ukazuje, nebo vyjevuje. Rozdíl je v tom, že když se nám něco vyjevuje, tak to musíme my poskládat, musíme to zintegrovat, musíme to nějakým způsobem konstituovat. Kdežto když se to ukazuje, tak u toho nemusíme být. Takže: Je nicota něco, u čeho nemusíme být, a nebo je to něco, co si musíme nejdřív vymyslet, abychom mohli mít pocit? Toť ta otázka, kterou budeme ještě řešit příště za týden. Empty string (The provided audio contains no new text beyond the existing context).